ЧЫЛА ЭЛЛАСЭ ПРОЛЭТАР-ШАМЫЧ, УШНЫЗА!

Лэвин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий!

ЙАМДЭ ЛИЙ

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЭ

ГАЗЭТ АК: идалыклан 2 т. 16 ыр.
пэл ийлан 1 т. 8 ыр.

1938 ий
28
март
№ 16

Пролэтарский писатэльын шочмыжлан 70 ий

МЭМНАН ГОРЬКИЙ

Тачэ пӱтынь Совэт Ушэмысэ калык, пӱтынь тӱньасэ чыла чэстный калык мировой йэҥгын, пролэтарский писатэльын, большэвикын шочмо кэчыжым палэмда.

Лач 70 ий ожно, 1868 ийын 28 мартыштэ Нижний Новгород олаш, стольар йэшэш писатэль Алэксэй Максимович Горький шочын. Тудын йоча годсо илышыжэ кочо, нэлэ улмаш. Тулык икшывылан пэш шуко йӧсым чыташ логалын: тудо шкэ мӱшкыржым тэмышашлан лийын урэм воктэн шӱкшӱ вургэмым, луым погэн коштын, тӱрлӧ вэрэ лавыран пашам ыштэн. Писатэльын рвээылыкшэ тӱрлӧ калык коклаштэ, пойан - шамыч кид йымалнэ эртэн. Тугэ гынат нимогай нэлылыкат, йӧсылыкат Горькийым чактарэн кэртын огыл.

Паша рэнэ, калык дэнэ кылдалтмаш Альошам литэратур илышыш шупшын. Талантливый писатэль шкэ произвэдэньылаштыжэ чыла шэмэр калыкым капитализм ындырымаш гыч эрык, пийалан илышыш ӱжын. Лэнин дэн Сталин Алэксэй Максимовичым пэш шэргын аклэныт.

Алэксэй Максимович Горький —писатэль, большэвик, рэвольуционьэр. Тудо шкэнжын чыла илышыжым рэвольуцийлан, шэмэр калыкын эрык илышыжэ вэрч кучэдалашлан пуэн.

Шэм кишкэ-шамыч шкэ йадышт дэнэ Алэксэй Максимовичын кэчэ гай волгыдо илышыжым пытарышт. Тидэ огыл гын, чыла шэмэрын пагалымэ Горький эдакат шуко ий ила ыльэ, мланна адакат шуко произвэдэньым воза ыльэ.

Но Горький укэ гынат, тудын пашажэ курым дэнэ илаш тӱҥалэш. Тудын илышыжэ мланна нигунам мондыдымо примэр лийын шога. Горький пэш шуко лудын, чот заниматлэн. Мэат Горький гайак чот тунэмаш тӱҥалына, тӱньамбалнэ коммунизмым ышташ пэнгыдэ бойэц лийын кушкына.

И. В. Сталин дэн М. Горький

КУГУ ПИСАТЭЛЬЫН ИЛЫШ КОРНЫЖО

Алэксэй Максимович Горький 1868 ийын 28 мартыштэ Нижний Новгород олаш (кызыт Горький ола) шочын. Ачажэ—Пэшков—стольар улмаш.

Шкэнжын возымо „Детство", „В людях", „Мои университеты" кнагалаштыжэ М. Горький йоча годсо илышыжым раш ончыкта. Тудо пэшак нэлэ илышышты илэн. Ныл ийаш улмыжо годымак ача дэч посна кодын, 10 ийаш лиймэкшэ аважэ колэн.

Горький пэш шуко тӱрлӧ илышым ужын: сторожат, садовникат, пэкарьат, дворникат, грузчикат лийын. Шкэнжын илышыжэ гыч кугыжан годым калыкын кузэ йӧсланэн илымыжым ужын, тудым вигунамат мондэн огыл.

Алэксэй Максимович шуко олалаштэ илэн. Тудын эл мучко коштмыжо арам эртэн огыл. Тудо пэш шуко матэриалым чумырэн. 1892 ийыштэ „Кавказ" лӱман газэтыштэ Горькийын „Макар Чудра" ойлымашыжэ пэчэтлалтэш. 1893 ийыштэ Горький писатэль пашаш чотак ушнэн. Тидэ ийынак „Самарский газэтыштэ" пашам ышташ тӱҥалын. Тушто шуко фэльэтоным, ойлымашым возэн. Тудлан кэчат ситэн огыл, йӱдшӧ-кэчыжэ пашам ыштэн. 1898 ийыштэ тудын ойлымаш кнагажэ лэктын.

Тыгэ М. Горький чылан палымэ писатэль радамыш шогалын.

Кугыжан строй годсо каргымэ илыш гыч эрыкыш чылан ик тӧр илымашкэ лэкшаш нэргэн Горький изиньэкак шонаш тӱҥалын. Рэвольуций гына пийал илышыш лукмым палэн. Садланак тудо большэвик-шамыч дэнэ кылым кучаш тӱҥалын. Большэвик Сомов дэнэ палымым ыштымыжлан тудым арэстоватлэныт. Казаньыштэ тудо Фэдосэйэвын рэвольуционный кружокыштыжо шогышо-шамыч дэк ушнэн. Рэвольуционьэр Ромас дэнэ палымэ лийын, туддэнэ Красновидово йалыштэ илэныт, крэсаньык-шамыч коклаштэ рэвольуционный пропагандым ыштэн шогэныт. 1889 ийыштэ Горькийым кокымшо каналан Нижэгородский тьурмаш шындэныт. Тылэч варат йатыр кана арэстоватлэныт, ссылкыш колтэныт.

„Песня о Буревестнике" лӱман ойлымашыжэ пэчэтлалтмэк калык коклаштэ Горькийын чапшэ висаш лийдымын кушкын.

Тӱтан тӱҥалшаш нэргэн увэртарымэ дэнэ гына Горький чарнэн огыл. Тидэ тӱтаным лишэмдашат тудо чот кучэдалын. Пашазэ класс дэн тудын вождьшо-шамыч дэнэ пырльа М. Горький калыкын рэвольуционный сознаньыжым пожалташ тыршэн.

1905 ий тӱҥалтышыштэ „Вӱран рушарньа" лийэ. 9 йанварьыштэ кугыжа шкэнжын дворэцшэ ончылан пэш шуко пашазэ-шамычым лӱйэн пуштын. Тунамак Горький пэш чаплэ обращэнийым воза. Тушто пуштэдышэ - шамычым чот намысла. Тидлан тудым арэстоватлэн Пэтропавловский крэпостьысо тьурмашкэ шуат.

1905 ийысэ рэвольуцийым пызыралмэк Горький возэн: „Пролэтариат сэҥалтын огыл... Руш пролэтариат ончыко рэшитэльный сэҥымашыш кайа". 1907 ийыштэ лэкшэ „Мать" лӱман повэстьшэ у сэҥымашыш ӱжын, социализмын сэҥышашыжым ӱшандарэн.

Кугу Пролэтарский рэвольуций дэч вара Алэксэй Максимович совэтский литэратурын вождьшо лийэ. Тудын йӱкшӧ чумыр тӱньа мучко шэргылтэ. Горький фашист - шамычым, чыла тушманым вурса, тӱньасэ пролэтариатын эрыкшэ вэрч, фашизм ваштарэш крэдалаш ӱжэш.

В. И. Лэнин дэн И. В. Сталин Горькийым шэргын аклэныт. Тудын возымыжым Совэт Ушэм калык гына огыл, а чумыр тӱньасэ шэмэр - шамыч йӧратэн лудыт.

Алэксэй Максимович альэ шуко, пэш чаплэ произвэдэний-шамычым возэн кэртэш ыльэ. Но фашист кашакын тарзышт—Бухарин, Рыков, Йагода, тулэч моло шакшэ-шамыч тудын илышыжым ӱмыр шудэ кӱрлыныт. Тидэ шакшэ пашам ыштышэ-шамычлан совэт калык ӱчым шуктыш. Мландэ ӱмбачын нуным ӱштылмӧ. Ындэ нунын шӱгарышт ӱмбалан арым шудо гына шочаш тӱҥалэш.

Горький йоча-шамычым йӧратэн

Алэксэй Максимович йоча-шамычым пэш чот йӧратэн. Йоча-шамыч таза кап - кылан кушкышт, вийан, чэстный, кугу ушан лийышт манын тудо ача сэмын тыршэн.

Алэксэй Максимович йоча-шамыч дэнэ мутланаш пэш йӧратэн. Нунын дэнэ чӱчкыдын вашлийын, йомакым ойлэн, каҥашым пуэдэн. Тудлан шуко йоча-шамыч шкэныштын почэламутыштым, ойлымашыштым колтылыныт. Чылаштланат Алэксэй Максимович вашмутым пуэн, туныктэн возэн.

Миллион дэнэ шотлалтшэ йоча-шамыч дэнэ Алэксэй Максимович газэт гоч мутланэн. Йоча-шамычлан интэрэсный, чаплэ кнага возалтшэ манын тыршэн. Могай кнагам возаш кӱлмӧ нэргэн статьйам возэн. Пытартышлан, „Пионерская правда" гоч йоча-шамыч дэч йодын: нуно могай кнагам лудыт, могай кнагам йӧратат, могай кнагам луднэшт.

Ныл ий ожно „Пионерская правда" газэтын дэткоржо - шамыч рэдакцийын кӱштымыжӧ почэш калык коклаштэ шуко йомакым погэныт. Алэксэй Максимович йомак-шамычым лудын да йоча - шамычлан шкэнжын шарнымашыжым возэн.

А кунам кӱлэш гын, Алэксэй Максимович йоча-шамычым чотак шыл талэн. Икана Пэнза ола гыч йоча-шамыч тудлан сэрышым колтэныт. Сэрышыштэ йоҥылыш шуко лийын. Йоча-шамычын малограмотный улмыштлан Горький пэш ӧрын да нунылан вашмутым пуэн:

„4-шэ классыштэ тунэмшэ-шамычлан тыгэ малограмотно возаш намыс, пэш чот намыс! Ыланда, тугак тэндан гайэ ньэрӓхэ, айда йӧра манын ыштылшэ-шамыч шкэ шонымыштым раш каласэн моштыдымышт дэч, грамматикым шинчыдымышт дэч вожылман".

Алэксэй Максимович йоча-шамычым тыгэ куштэн, туныктэн, воспитыватлэн.

Тидэ учитэльын, кугу писатэльын образшэ мэмнан йоча-шамычын шӱмыштышт ила.

В. И. Лэнин дэн М. Горький.

М. Горький Максим эргыжэ дэнэ

Крэнкэльлан, Ширшовлан Фэдоровлан Совэт Ушэм Гэрой лӱмым пумо

СССР Вэрховный Совэтын Прэзидиумжо „Сэвэрный польус“ польарный станцийыштэ илышэ Э. Т. Крэнкэльлан, П. П. Ширшовлан да Е. К. Фэдоровлан правительствэнный заданым чаплын шуктымыштлан, Совэт Ушэм Гэрой лӱмым пуэн, Лэнин ордэн дэнэ наградитлэн. „Сэвэрный польус“ станцийын начальникшым, Совэт Ушэм Гэрой И. Д. Папаниным кокымшо Лэнин ордэн дэнэ наградитлымэ.

Папанин, Крэнкэль, Ширшов да Фэдоров йолташ-шамычлан 3.0000 тэҥгэ гыч прэмийым пумо.

* * *

Путырак нэлэ условийыштэ „Сэвэрный польус“ станцийыш мийэн, папанинэц-шамычым ий ӱмбач налшэ совэтский корабльысэ морьак-шамычым СССР Вэрховный Совэт Прэзидиум ордэн-шамыч дэнэ наградитлэн. „Таймыр“ дэн „Мурман“ лэдокол-шамычын да йанлык пуштшо „Мурманец“ суднан капитаныштым — Б. Д. Барсуковым, И. Ф. Котцовым да И. Н. Ульйановым, „Таймыр“ лэдокол экспэдиций начальник А. В. Остальцэвым, пилот Г. П. Власовым Лэнин ордэн дэнэ наградитлымэ да кажныжымат 10.000 тэҥгэ окса дэнэ прэмироватлымэ. Ончычын Лэнин ордэн дэнэ, „Красная Звезда“ да Трудовое Красное Знамя ордэн дэнэ наградитлалтшэ В. И. Ворониным („Ермак“ лэдоколын капитанжэ) „Знак почета“ ордэн дэнэ наградитлымэ.

А. М. Горький дэн А. П. Чэхов.

ВЭСКАНАТ ТЫГАК ЫШТЫЗА

Каныш кэчэ. Пионьэр шамыч чыланат мӧҥгыштышт улыт.

— Йолташ-шамыч, айдыза тачэ ик кугу пашам ыштэна,—манын мый нунылан ойлышым. Пионьэр-шамыч чыланат:

— Мом тугайым, кушко? манын йодышташ пижыч.

— Шкэнан „У илыш“ колхозын шошо агалан йамдылалтмыжым тэргэн ончэна манам. Чыланат кайаш кэлшышт.

Колхоз правлэныш мийышна да колхоз прэдсэдатэльым, бригадирым, моло-шамычымат шкэнан пэлэн нална. Вара складыш урлыкаш шурным ончаш кайышна. Складыштэ ончэн лэкна, шурно сай сортироватлэн оптымо.

— Ындыжэ коньух-шамыч дэкэ имньэ ончаш кайэна,—пэлэштыш изи Миша. Имньэ вӱташ мийэн пурышна, йӧршэш ӧрын кайышна. Имньэ-шамыч лавран, ночкышто шогат. Мэ тунамак коньух шамычлан шошо ага нэргэн да имньым сай ончымо нэргэн каласкалэн кодышна. Нуно тидлан пэш кэлшышт.

Вара правлэньэ пӧртыш толна. Колхозник-шамыч мэмнан ончэн коштмыланна пэш куанэныт. „Вэсканат тыгак ыштыза“, — моктэн пэлэштыш колхоз прэдсэдатэль.

Иванов Миша.
Пэктубай район, Лужаблак пэлэ кыдалаш школ.

пионьэрыш пурат

Школышто пионьэр пашам сай шындымэ дэнэ пионьэр отрьадна кажнэ кэчын кушкэш. Тунэмшэ-шамычын пионьэрыш пураш жэланышт кушкын толэш. Шукэртэ огыл 15 тунэмшым пионьэрыш пуртымо. **Орэхов Йогор.**
Роҥго район, Руйа-сола пэлэ кыдалаш школ.

Унам вучэм

Мый мӱндӱрч толшо, унам—ширчыкым пэшак йӧратэм. Нунын муралтэн колтымыштым колышташ могай сай!

Адак нуно осал шукшым, йал озанлык врэдитэль-шамычым пытараш полшат, тидыжэ эн кӱлэшан. Йӧратымэ вэлэ огыл, илашышт чаплэ омарта-шамычым ыштэм. Кызыт мый нунылан кум омартам йамдылэнам. Филимон йолташэмат мыйын нарак ыштэн. Ындэ мэ ширчык-шамычын толмыштым вэлэ вучэна.

Козырэв Васлий
Роҥго район, Кужмарий пэлэ кыдалаш школ

Пар турбин модэльым ыштышна

Шукэртэ огыл мланна туныктышо Стэпанов Иван Алэксандрович паровой турбинын кузэ ышталтмыжым, тудын паша ыштымыжым каласкалэн пуыш. Тудын умылтарымыж дэч вара тунэмшэ-шамыч мӧҥгышт гыч пар турбинын модэльжым ыштэн кондаш тӱҥальыч. Эн сай модэльым Краснов Алэксандр ыштэн.

Загайнов Миклай.
Роҥго район, Руйа-Сола пэлэ кыдалаш школ.

Пионьэр клуб

Хлэбниково пэлэ кыдалаш школ пэлэн (Мари Турэк район) шукэртэ огыл у пионьэр клубым почмо. Пионьэр-шамыч кажнэ кастэн книга, газэт лудаш погынат. Адак туштак тӱрлӧ сылнэ модыш-шамыч улыт. Пионьэр-шамыч утларакшым биллиард, шашкэ, шахмат, домино модыш дэнэ модаш йӧратат.

Фавстов М. Г.

КАПИТАЛИСТ ЭЛЛАШТЭ

Фашизм ваштарэш крэдалмэ нэргэн погынымаш

„Рудэ право“ газэтын увэртармыжэ почэш Йугославий государствын столицыштыжэ—Бэлград унивэрситэтыштэ тунэмшэ-шамыч фашизм ваштарэш крэдалмэ нэргэн погынымашым эртарэныт. Тушто 3 тӱжэм йэҥ лийын. Залыштэ кугу плакатым пыжыктымэ, тушто тыгэ возымо: „Дэмократичэский вий-шамыч, ушныза! Гитлэр мэмнан границэ лишнак“. Погынымаштэ выступатлышэ-шамыч сарылыктымэ ваштарэш пэш пэҥгыдын ойлэныт, дэмократичэский Франций дэн Чэхословакий дэнэ ушэмым пэҥгыдэмдаш ӱжыныт. Погынымаш тыгайак пунчалым луктын, вара чэхословакий молодьож дэк обращэньым ыштэн, тудлан Гитлэр ваштарэш крэдалаш полшаш сӧрэн.

Погынымаштэ лийшэ-шамыч унивэрситэт воктэн фашист студэнт-шамыч дэнэ крэдалыныныт.

Вашкэ суд лийшаш

Гэрманийыштэ фашист рэжим ваштарэш кучэдалмэ нэргэн лэтучкым шарышэ-шамычым, тугак шолып радио увэр шарымэ вэрым Гэстапо шуко жап кычалын, но муын огыл. Кызыт 40 йэҥым арэстоватлымэ. Нуно вашкэ суд ончык шогалыт. Арэстоватлымэ-шамычым государствылан измэнэ ыштмэ корно дэнэ титаклат. Фашист суд нуным казнитлэн пуштшаш приговорым лукшашлык.

ВЛКСМ ЦК плэнумын пунчалжэ нэргэн

ИКЫМШЭ БЭСЭДЭ

Тэний, мартын тӱҥалтыш кэчылаштыжэ ВЛКСМ Цэнтральный Комитэтын 5-шэ плэнумжо эртаралтэ. Плэнум кок йодыш нэргэн каҥашэн. Пэрвой йодыш тыгай: комсомол организаций-шамычын комсомол гыч лукмышт годым йоҥылышт нэргэн, комсомол гыч лукмо-шамычын апэльацийышт[1] дэк формально-бӱрократичэский отношэньэ нэргэн да нинэ ситыдымаш-шамычым корангдымэ шотышто мэр нэргэн. Мэ тачэ тидэ пунчалым умылтарэна.

ВЛКСМ члэн лӱм кажнэ комсомолэцланат пэш шэргэ. Сандэнак комсомол гыч лукмаш—коч кӧланат пэш нэлэ наказаньэ. Тидым кажнэ комсомолэц раш шинча.

Но комсомол организацийым вуйлатышэ йужо пашайэҥ-шамыч тидэ шотым ушышкышт огыт пыштэ. Йужо годым ВЛКСМ члэным нимолан огыл комсомол гыч луктыт. Тэвэ ВЛКСМ Рыбинский горком (Йарославский область) Смарчков йолташым комсомол гыч луктын. Вара молан луктын? „Калык тушман-шамыч дэнэ кылым кучымылан“—тыгэ рэшэньыштэ возалтын. Смарчковын калык тушман-шамыч дэнэ могай кылжэ улмаш? Тэвэ могай: Смарчковын куваважэ ала кӧ тугай Титова дэнэ аза ончышылан илэн, а Титовам антисовэтский элэмэнт улмыжлан арэстоватлэныт. Но вот тыжэчын Смарчков ӱмбакат кӱлдымаш йарлыкым сакэныт. Чынжэ дэнэ гын, Смарчковын нимогай титакшат укэ.

Адак комсомолэц иктаж могай политичэский йодышым умылтараш йодын гын, тудын ӱмбакат лавырам кышкаш тӱҥалыныт, варажым комсомол гычат луктыныт. Комсомолэцын йодышлан раш вашмутым пушаш, тудым воспитатлышаш олмэш нуно комсомолэцым „политик шотышто ӱшанлэ огыллан“, „калык тушманлан“ шотлэныт да шкэрадамыштым „эрыкташ“ вашкэныт.

ВЛКСМ члэн гыч лукмо-шамыч апэльацийым пуэныт гын, нунын апэльацийышт йатыр жап мартэ ончалтдэ папкыштэ кийэн. Тидэ пашашкэ ВЛКСМ ЦК-ын пижмыжэ дэнэ гына апэльаций-шамыч ончалтыныт да комсомол гыч тидын дэнак паша гыч лукмо-шамыч комсомолэшат, пашашат кодалтыныт.

Вара комсомол организаций-шамыч кузэ тыгай кугу титакым ыштэныт?

Тышкэ карйэрист, шкэныштым страховатлышэ-шамыч кидыштым пыштэныт. Нинэ шкэныштым йӧратышэ руководитэль-шамыч лу дэнэ, шӱдӧ дэнэ йӧршын титакдымэ комсомолэц-шамычым сайын лончылэн налдэ комсомол гыч луктэдэныт. Тидын дэнэ шкэныштым „пэшак бдитэльный“ улмыштым ончыкташ, эша кугу постым налаш тӧчэныт.

Карйэрист, шкэныштым страховатлышэ-шамыч тышан шогалын огытыл. Нуно йоча-шамычымат пионьэр организаций гыч, школ гыч луктэдаш тӱҥалыныт. Нунын сэмын гын, пуйто йоча-шамычат калык тушман-шамыч дэнэ кылым кучэныт, сандэнак йоча-шамычым разоблачитлаш кӱлэш, манын карйэрист-шамыч тушман агитацийым колтэныт. Йатыр областьлаштэ комсомольский руководитэль дэн пионьэр вожатый-шамыч „путырак бдитэльный-шамычын“ тушман пашаштым ужын огытыл. Калык тушман-шамыч, пионьэр галстукыш пыжыктымэ зажимыштэ контррэволюционный палэ-шамыч улыт, манын агитироватлэныт. Комсомольский руководитэль-шамыч тыгай тушман агитацийым шалатышаш олмэш, пионьэр-шамычлан зажимым кудалтыктэныт, а кӧ зажимым кудалтэн огыл гын, тудым пионьэр гыч луктыныт. Тидат шкэныштым страховатлымаш лийэш.

Мэмнан коммунистичэский партий, калык вождь Сталин йолташ кажнэ коммунист, кажнэ комсомолэц дэкэ пэш вниматэльнэ лийаш мэмнам туныктат. Коммунистичэский партий большэвистский бдитэльностьан лийаш, чэстнэ йэҥым тушман дэч, тушманым чэстнэ йэҥ дэч ойрэн мошташ туныкта.

ВЛКСМ ЦК плэнум комсомол гыч лукмо годым кажнэ йэҥым чыла могырымат сайын ончаш, формально бӱрократичэский отношэньым пытараш, карйэрист дэн шкэныштым страховатлышэ-шамычым чот наказатлаш комсомол организаций-шамычлан кӱштэн. ВЛКСМ ЦК плэнумын рэшэньыжэ ситыдымаш-шамычым тӧрлаташ, комсомол радам гыч калык тушман-шамычым — троцкистско-бухаринский шпион-шамычым — эрыктымашым вийаҥдаш полша.

[1] Комсомол гыч лукмо нэргэн рэшэньым угыч ончаш йодмаш.

МЭМНАН АДРЭС: Иошкар-Ола, Марий АССР, Совэт пӧрт, 25-шэ №-ан пӧлэм, „Йамдэ лий“ рэдакций. Тэлэфон: Совэт пӧртын коммутаторжо, 82-шо №.

Ответственный редактор— К. А. ЛЕНСКИЙ

Упол. Марлита № А—204. Иошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типографийжэ.